

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

**«УКРАЇНСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИЙ РУХ
У ХХ СТОЛІТТІ:
ПРОБЛЕМИ, ДОСВІД, УРОКИ»**

(присвячений 110-річчю Провідника ОУН
Степана Бандери
та 110-річчю Головного Командира УПА
Романа Шухевича)

Івано-Франківськ
2020

ВПЛИВ РОДИННОГО ВИХОВАННЯ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ РОМАНА ШУХЕВИЧА (1907 — 1950)

У середовищі галицької інтелігенції сформувалася ціла когорта видатних культурно-освітніх, суспільно-політичних і, що не менш важливо, військових діячів. Серед останніх виділяється постать Романа Шухевича (1907 — 1950) — Головного командира Української Повстанської Армії (далі — УПА)

Маючи на меті проаналізувати вплив родинного виховання на формування особистості майбутнього провідника, насамперед коротко зупинимось на характеристиці роду Шухевичів. Як справедливо зауважив В. Янів, «історія родини Шухевичів — це своєрідна ілюстрація літопису двох століть»¹. Шухевичі через шлюбні зв'язки поєдналися із Кульчицькими, Левицькими, Ільницькими, Рожанківськими, Старосольськими, Любовичами, Барвінськими. У родині зберігалися патріархальні звичаї, а довголітнім її головою був парох с. Тишківці (тепер Городенківського району Івано-Франківської області) о.Зенон Шухевич (1842–1931)².

Найбільше інформації стосовно відомих представників цієї родини знаходимо у спогадах адвоката Степана Шухевича (дядька Р. Шухевича), оскільки саме вони «вказують, як на тлі родинної традиції विकристалізовувалися характери, які золотою ниткою сягають по нинішні дні»³. Він же згадував, що «Роман Шухевич був на своє походження як Шухевич аж до пересадки гордий...»⁴.

Отже, розглянемо як виховання у сім'ях тогочасної галицької інтелігенції, і, зокрема, в родині Шухевичів, впливало на становлення особистості майбутнього головнокомандувача УПА.

Роман Шухевич народився 30 червня 1907 р. у м. Львові у будинку, який належав його дідові, гімназійному професору Володимиру Шу-

¹ Янів В. Вступне слово / В. Янів // Шухевич С. Моє життя: Спогади. — Лондон, 1991. — С. 16.

² Шухевич С. Моє життя... — С. 30.

³ Шухевич-Строкон С. Слово доньки / С. Шухевич-Строкон // Шухевич С. Моє життя... — С. 11.

⁴ Шухевич С. Моє життя... — С. 528.

хевичу (1849 — 1915). Щодо постаті В. Шухевича, то він був відомий як активний громадський діяч, голова українських товариств «Руська Бесіда» (1896 — 1904), «Львівський Боян» (1891 — 1903), Музичного товариства ім. М. Лисенка, засновник і редактор журналу для дітей «Дзвінок» (1890 — 1895), редактор друкованих органів «Рідна школа», «Учитель», дійсний член Наукового товариства ім. Т. Шевченка у Львові, член головного відділу Товариства «Просвіта», автор фундаментальної п'ятитомної праці «Гуцульщина» та один із перших українських фотоаматорів на теренах Галичини⁵. Степан Шухевич дав таку оцінку його моральним якостям: «...це була людина незвичайно активна, енергійна, повна інвенції та фантазії, великий любитель української пісні і музики, щирий український патріот, а при тим всім людина з незвичайно широкими зв'язками. У Львові був він загально знаний між українцями, як також між поляками, німцями й жидами»⁶. Кожний видатний наддніпрянець вважав за свій обов'язок відвідати віллу Шухевичів, де усіх надзвичайно радо і щиро приймали⁷. Крім цього, ця оселя належала до тих нечисленних домів у Львові, де розмовляли виключно українською мовою⁸.

На своїй віллі В. Шухевич облаштував одну кімнату у гуцульським стилі з рушниками, вишивками, полив'яним посудом, різьбленими виробами і навіть вмістив там кольорову кахлеву піч⁹. Саме у цій кімнаті на першому поверсі мешкав Роман під час навчання у Львівській ака-

⁵ Арсенич П. Рід Шухевичів в історико-культурній спадщині України та діаспори // Український визвольний рух. — Львів, 2007. — Зб. 10. — С. 94; Воробкало Д. Українська фотографія Львова у персоналіях. Портрет сьомий: Володимир Шухевич [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://photo-lviv.in.ua/ukrajinska-fotografija-lvova-u-personalijah-portret-somyj-volodymyr-shuhevych>

⁶ Шухевич С. Моє життя... — С. 86.

⁷ Там само. — С. 85.

⁸ Степан Шухевич, посилаючись на слова О. Барвінського, стверджував, що у 1886 р. у Львові було тільки 7 українських домів, в яких розмовляли по-українськи. Тоді, за його словами, польську мову використовували навіть в оселях проф. Омеляна Огоновського та директора гімназії о. Василя Ільницького (Там само. — С. 85).

⁹ Шах С. Роман Шухевич — символ незламності (Спомин) / С. Шах // Літопис УПА / Ред. П. Потічний, М. Посівнич. — Торонто — Львів, 2006. — Т. 45. — С. 42 — 43.

демичної гімназії (1917–1925)¹⁰. Тоді ним опікувалася бабуся Герміна Шухевич (1852–1939) — відома представниця феміністичного руху, співзасновниця та довголітня голова «Клубу Русинок» (1893 р.), голова Надзірної Ради промислової кооперативи «Труд» (1900 — 1914) та інших товариств¹¹.

Дитинство Романа минуло у м. Краківці на Львівщині, де його батько Осип працював у повітовому суді, а з 1914 р. — у Кам'янці-Струмилівій. Суддя О. Шухевич був високо освіченою людиною, мав неабиякі музичні здібності і відзначався патріотичною позицією (проживаючи у Краківці, доглядав занедбану могилу композитора національного гімну «Ще не вмерла Україна» о. М. Вербицького)¹². Мати, Євгенія Стоцька, була донькою відомого в околицях просвітнього організатора, пароха с. Оглядів Радехівського повіту¹³.

Значна увага у родині Шухевичів, як і в багатьох інших сім'ях галицької інтелігенції, відводилася патріотичному вихованню підростаючого покоління, плеканню на його основі майбутньої національної еліти.

Патріотичне виховання здійснювалося через відповідну історичну літературу, народну пісню, родинні перекази, і, що найважливіше, через особистий приклад активної праці на громадсько-політичній ниві. Колишній старшина Української Галицької Армії (далі — УГА) С. Шах писав: «Любив Р. Шухевич читати книжки, головно, як на юнацькі літа пристало, історичні повісті; найбільше захоплювався він козацькою повістю Миколи Гоголя «Тарас Бульба»¹⁴. У молоді роки він часто здійснював історичні прогулянки по Львову, відвідував місцеві музеї¹⁵. Слухаючи уважно розмови старших про те, що Шухевичі походять зі стародавнього боярського роду, одного разу категорично заявив своєму батькові: «Який з тебе боярин, коли ти війська не маєш?!»¹⁶.

¹⁰ Там само. — С. 50.

¹¹ Янів В. Вступне слово / В. Янів // Шухевич С. Моє життя... — С. 14.

¹² Шах С. Роман Шухевич — символ незламності... — С. 43.

¹³ Там само. — С. 44.

¹⁴ Там само. — С. 55.

¹⁵ Там само. — С. 56.

¹⁶ Кравців Б. Людина і вояк: В другу річницю смертисл. п. Романа Шухевича — Чупринки / Б. Кравців // Літопис УПА... — Т. 45. — С. 276.

Щодо особистого прикладу громадської праці, то Роман Шухевич мав на кого рівнятися, починаючи від свого прадіда пароха с. Тишківці Осипа Шухевича (1816 — 1970), який не тільки відзначався енциклопедичними знаннями (володів літературним талантом, знав і мов), а й займався суспільними справами. Зокрема, він брав активну участь у звільненні селян від опікунських повинностей пана в 1850 — 1855 рр.¹⁷, а наступного 1856 р. віддав будинок, в якому мешкав, під місцеву школу¹⁸. Варто зазначити, що в домі о. Осипа спілкувалися виключно українською мовою ще в першій половині ХІХ ст., в той час як у оселях багатьох інших священиків, польською, а по-українськи зверталися тільки до слуг та селян.

Батько Романа обіймав посаду повітового політичного комісара Західно-Української Народної Республіки в Кам'янці-Струмиловій¹⁹, а його стрийко Степан Шухевич воював в УГА. До формування світогляду юнака долучився і полковник Євген Коновалець, який у 1921–1922 рр. разом із згаданим С. Шахом деякий час винаймали у Шухевичів кімнату²⁰. Гімназист Роман неодноразово розмовляв із полковником, про що С. Шах згадував наступне: «Ми, тобто полк Є. Коновалець і я, оповідали при цьому про наші військові переживання ще при австрійській армії, а відтак при українській. Ромко Шухевич прислухувався нашим оповіданням, ставив нам запитання, очі його горіли, чоло морщилось, а на цілім обличчі пробивалась енергія й неозначена за геройським чином туга, що її життєписець молодого Олександра Македонського Аріянос називає «гопотос», тобто «гаряче бажання довершити негайно якесь велике діло»²¹.

Великий вплив на формування патріотичної позиції чинив і «Пласт». У роки навчання у гімназії та в Львівській політехніці Роман Шухевич був активним членом цієї організації, виступав одним із ініціаторів створення пластового спортивного гуртка «Ясний тризуб» (1922). На початку 1927 р. разом із однодумцями створив гур-

¹⁷ Купчинський Б. Історія Тишківців (в датах, подіях і фактах) / Б. Купчинський. — Коломия, 1994. — С. 47–48.

¹⁸ Там само. — С. 49.

¹⁹ Шах С. Роман Шухевич — символ незламності... — С.45.

²⁰ Там само. — С. 50.

²¹ Там само. — С. 54.

ток «Чорноморці» і у такий спосіб долучився до розвитку української військово-морської традиції²².

Традиційно у сім'ях інтелігенції значна увага приділялася фізичному розитку і заняттям спортом. Відомо, що Р. Шухевич справляв на оточуючих враження спартанця. Ще у юному віці, ризикуючи власним життям, врятував хлопця із ополонки, після чого важко захворів на запалення легень²³. Як пластун часто здійснював мандрівки у гори, професійно займався бігом, добре грав у шахи, баскетбол, волейбол і футбол, пропагував зимові види спорту (був одним із організаторів Карпатського лещатарського клубу), гарно їздив верхи, мав диплом пілота безмоторних літальних апаратів. На Запорозьких іграх 1923 р. у Львові Р. Шухевич зумів поставити рекорди у бігу з перешкодами на 400 м і у плаванні на 100 метрів²⁴.

Формування всебічно розвиненої особистості у родині Шухевичів гармонійно доповнювали заняття музикою і співом. Варто згадати, що Р. Шухевич на початку 30-х рр. ХХ ст. був студентом заочного курсу Вищого музичного інституту ім. Лисенка у Львові за класом фортепіано. Музичний інститут закінчив також його брат Юрій. Разом вони виступали у Львівському оперному театрі, де Юрій співав під акомпанемент Романа²⁵.

Саме із фортепіано пов'язаний один кумедний випадок. Донька пароха о. М. Ганушевського, який був опікуном «Пласту», І. Ганушевська-Руснак у своїх спогадах писала, що її найстарший брат Мирон часто привозив у Дору своїх товаришів-пластунів. Одного разу для організації чергової забави у місцевій «Просвіті» пластуни взяли на плечі фор-

²² Сова А. Юнацькі та молоді роки Романа Шухевича / А. Сова // Український визвольний рух. — Львів, 2007. — 36. 10. — С. 124 — 125.

²³ Ю-крний В полонці // Літопис УПА... — Т. 45. — С. 99 — 100; Підгайний Б. Спогад про юні літа Романа Шухевича / Б. Підгайний// Літопис УПА... — Т. 45. — С. 109.

²⁴ «О-ЯК» (Олег Лисяк) Командир, революціонер, спортсмен / «О-ЯК» // Літопис УПА... — Т. 45. — С. 94 — 96; Підгайний Б. Спогад про юні літа Романа Шухевича.. — С. 110; Н.Н. Мої зустрічі із Шухом у фіналі стометрового бігу — 1927 / Н.Н. // Літопис УПА... — Т. 45. — С. 106 — 107; Шухевич Ю. Зустріч з батьком / Ю. Шухевич // Літопис УПА... — Т. 45. — С. 234.

²⁵ Посівнич М. Нескорений командир / М. Посівнич. — Кн. 1: Серія: події і люди. — Торонто — Львів, 2008. — С. 7.

тепіано з дому священика, посадили свого товариша Романа Шухевича на крісло і через усе село понесли до читальні. Найбільше подиву і сміху односельчан викликало, мабуть те, що юнак усю дорогу не припиняв грати²⁶.

Такі відвідини відомих священичих домів були для молоді, і для Романа зокрема, доброю життєвою школою. У ході подібних візитів гімназисти і студенти мали можливість користуватись приватною книгозбірнею пароха, проводити час за грою у шахи, вести політичні дискусії із членами родини і гостями.

Базовим компонентом, на основі якого здійснювалося виховання дітей у багатій родині галицької інтелігенції, в тому числі і в родині Шухевичів, була християнська мораль. Релігійне виховання забезпечувалося через спільні молитви батьків і дітей, читання відповідної літератури, відвідування богослужінь, відзначення календарних свят і дотримання усіх християнських обрядів. Матір Романа, Євгенія, зі старого священичого роду Стоцьких, ретельно зберігала всі родинні традиції, була глибоко віруючою жінкою і в такому ж дусі виховувала сина²⁷. У мемуарах неодноразово знаходимо згадки про велику релігійність Р. Шухевича²⁸. Наприклад, М. Кальба писав: «Шухевич був надзвичайно релігійною, сентиментальною та музично обдарованою людиною. Часто ми, старшини, після занять вечорами заходили до кімнати Шухевича. Не раз пізно він, втомлений, клався спати і в нашій присутності ставав на коліна та молився. Ми часто в тому його пізніше наслідували»²⁹.

При вихованні молодого покоління значна увага приділялася умінню поводитися у товаристві і знанням правил етикету. Майбутній головнокомандувач УПА вмів поводитись у товаристві, був педантом у зовнішньому вигляді³⁰, а відтак користувався популярністю серед ді-

²⁶ Ганушевська-Руснак І. Спомини. — Івано-Франківськ, 2009. — С. 98.

²⁷ Кравців Б. Людина і вояк... — С. 276.

²⁸ Підгайний Б. Спогад про юні літа Романа Шухевича... — С. 110; Ярошевський Л. Спомини про Т. Чупринку/ Л. Ярошевський// Літопис УПА... — Т. 45. — С. 89; Кальба М. Роман Шухевич як провідник, командир, людина / М. Кальба// Літопис УПА... — Т. 45. — С. 358.

²⁹ Кальба М. Роман Шухевич як провідник... — С. 358.

³⁰ Пелешок М. Спогади як джерело до вивчення особистості Романа Шухевича / М. Пелешок // Галичина. — 2008. — Вип. 14. — С. 532.

вчат. Як згадував його гімназійний товариш Л. Ярошевський, «Роман відзначався великим тактом та високою особистою культурою»³¹.

Про те, що Роман Шухевич відзначався великою інтелігентністю, неодноразово згадував адвокат С. Шухевич, описуючи Львівський процес Степана Бандери і його товаришів. Тоді він своїми короткими і влучними відповідями, манерою поведінки справив гарне враження на всіх учасників судового процесу: «Роман Шухевич під час свого переслухання повівся прямо прегарно. Заімпонував усім, і його заховання та зізнання викликали велике враження. Він усіх тоді «вхопив за серця»³². У іншому місці спогадів зазначав, що: «Роман Шухевич опанував у тім і слідуючих днях цілу залю розправ. Був він на устах усіх. Всі про нього висловлювалися в найліпших словах»³³.

Таким чином, виховання у родині Шухевичів було спрямоване на формування патріотично налаштованої, всебічно розвиненої особистості. Велика увага приділялася як фізичному, так і духовному розвитку, а саме читанню історичної літератури, музиці, співу, засвоєнню правил поведіння у товаристві тощо. Небязке значення відіграло і релігійне виховання, адже ця родина відома багатьма представниками духовенства, які ввійшли в історію як активні громадські діячі, просвітителі. Ці фактори безумовно вплинули на становлення непересічної особистості Романа Шухевича, хоча не варто ігнорувати і роль інших чинників, таких як участь у «Пласті», спілкування із учасниками визвольних змагань 1917–1921 рр., суспільно-політичними і культурно-освітніми діячами того часу.

Інформація про автора: Дрогобицька Оксана Ярославівна — кандидат історичних наук, доцент кафедри етнології і археології ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника».

³¹ Ярошевський Л. Споми́ни про Т. Чупринку... — С. 89.

³² Шухевич С. Моє життя... — С. 529.

³³ Там само. — С. 530.